

Анастасія Єпішина,
здобувач вищої освіти,

Державний торговельно-економічний університет

Наталія Крохмаль,
кандидат філософських наук, доцент
доцент кафедри філософії, соціології та політології,
Державний торговельно-економічний університет

ЯК ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ЗМІНЮЄ СУСПІЛЬСТВО

Історична пам'ять є важливим елементом формування національної свідомості та ідентичності. Вона визначає не лише те, як суспільство осмислює своє минуле, а й впливає на його сучасне та майбутнє. Особливо це актуально для України, яка протягом століть змушена була боротися за власну незалежність, культурну самобутність та історичну правду. Історична пам'ять виступає інструментом об'єднання нації, але водночас є полем для боротьби інтерпретацій, що часто використовується у політичних цілях. У цьому контексті залишаються актуальними питання впливу історичної пам'яті на українське суспільство, можливості сприяння його розвитку, формування національної ідентичності та відповіді на сучасні виклики.

Історична пам'ять закладає фундамент для формування національної ідентичності, створюючи єдине поле значень, символів та цінностей, яке передається від покоління до покоління. Українська історія багата на події, що стали символами національного спротиву та боротьби за свободу: від Козацької доби, визвольних змагань початку ХХ століття, Голодомору, дисидентського руху до Революції Гідності та війни з Росією. Саме ці події формують спільний історичний досвід, який консолідує суспільство навколо ідеалів свободи, незалежності та гідності.

Історична пам'ять – це сукупність сталих взаємопов'язаних колективних уявлень про минуле, що цілеспрямовано сконструйовані, стандартизовані і кодифіковані різних видах суспільних практик [5]. Процеси декомунізації, що розпочалися після 2015 року, стали прикладом використання історичної пам'яті як інструменту відновлення історичної справедливості та ідентичності: демонтаж радянських символів, перейменування вулиць, вшанування пам'яті національних героїв.

Політика пам'яті – це сукупність державних заходів, спрямованих на формування певних інтерпретацій історичних подій для консолідації суспільства та зміцнення національної безпеки [3, с. 20]. В Україні вона набирає особливої актуальності після 2014 року. Прийняття Закону «Про засудження комуністичного та нацистського тоталітарних режимів» [4] стало важливим кроком у процесі декомунізації. За словами Володимира В'ятровича, декомунізація – це не лише демонтаж пам'ятників, а створення нових смислів, що об'єднують суспільство [1].

Ця політика реалізується через встановлення пам'ятних дат, проведення меморіальних заходів, створення музеїв, пам'ятників, підтримку наукових досліджень. Вона сприяє вихованню патріотизму, розвитку критичного мислення, захисту від інформаційних маніпуляцій. Проте існують виклики: регіональні відмінності у сприйнятті історії, суперечливість інтерпретацій, опір окремих груп населення.

Історична пам'ять в Україні має регіональні відмінності, що зумовлені різною історичною долею територій. У західних регіонах домінує пам'ять про національно-визвольні змагання, тоді як у південних і східних тривалий час залишався вплив радянської історичної парадигми. Це створює як багатогранність наративів, так і певні ризики для національної єдності.

Необхідно розуміти, що національний наратив повинен враховувати різні історії і досвіди, але вибудовувати єдину національну ідентичність.

Водночас на місцевому рівні спостерігається активізація громадських ініціатив: створюються локальні музеї, відновлюються пам'ятки, проводяться краєзнавчі конференції, що сприяє поглибленню історичної свідомості.

Освіта та культура є ключовими каналами передачі історичної пам'яті. Шкільні програми, підручники, позакласні заходи, екскурсії формують базові уявлення про історію. Музеї, архіви, бібліотеки забезпечують доступ до джерел і поширюють знання про минуле. Наприклад, Національний музей Голодомору-геноциду проводить виставки, лекції, що допомагають осмислити трагедію Голодомору [2].

Культура через літературу, кіно, театр, живопис передає емоційно-ціннісне осмислення минулого. Фільми «Кіборги», «Іловайськ 2014» актуалізують героїчне минуле, формують патріотичну свідомість. Громадські ініціативи створюють нові форми участі громадян у збереженні пам'яті, стимулюють діалог між поколіннями

У ХХІ столітті історична пам'ять стає полем символічної боротьби, де різні актори намагаються нав'язати свої інтерпретації минулого. Україна є об'єктом історичних маніпуляцій з боку Росії, яка використовує історію як інструмент легітимації агресії [3]. В умовах російсько-української війни боротьба за історичну правду є частиною гібридної війни.

Відповіддю є розвиток історичної освіти, підтримка незалежних досліджень, створення платформ для наукових дискусій, міжнародна співпраця. Україна інтегрується у європейський простір пам'яті, беручи участь у спільних проєктах вшанування жертв тоталітарних режимів, Голокосту, воєн. Історична пам'ять повинна залишатися простором діалогу, що сприятиме консолідації суспільства та його сталому розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Володимир В'ятрович: «Декомунізацію скасувати неможливо». Радіо Свобода. 21 травня 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29954270.html> (дата звернення: 12.05.2025).
2. Національний музей Голодомору-геноциду: офіційний вебсайт. URL: <https://holodomormuseum.org.ua> (дата звернення: 12.05.2025).
3. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналіт. доповідь / [Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валевський О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О. та ін.] / за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ : НІСД, 2019. 144 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-09/dopovid_polityka_druk_03.pdf (дата звернення: 12.05.2025).
4. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII, чинний. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 26. ст.219.
5. Удод О.А. ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ [Електронний ресурс]. Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А–Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2021. 773 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=istorychna_pam'jat (дата звернення: 12.05.2025).